

Banská Štiavnica leží v centru chráněné krajinné oblasti Štiavnických vrchů

Barokní morový sloup na náměstí sv. Trojice v Banské Štiavnici

Tajch Počúvadlo, kdysi součást technického zázemí báňské těžby, dnes oblíbené místo pro odpočinek

Barborskou cestou za hornickou historií

text Milena Blažková, autorka projektu Poznej světové dědictví UNESCO foto Dionyz Dugas, autorka a SACR

V BANSKOBYSTRICKÉM KRAJI MOHOU CYKLISTÉ I PĚŠÍ TURISTÉ VYUŽÍVAT OD LETOŠNÍHO KVĚTNA NOVĚ ZŘÍZENOU NAUČNOU POZNÁVACÍ BARBORSKOU CESTU, KTERÁ PŘIPOMÍNÁ BOHATOU HORNICKOU HISTORII S UNIKÁTNÍMI TRADICEMI ZDEJŠÍHO KRAJE, DÍKY NÍŽ NĚKTERÁ MÍSTA PATŘÍ KE SVĚTOVÉMU KULTURNÍMU DĚDICTVÍ UNESCO.

Poznávat důlní i sakrální památky a bohatou báňskou historii, hledat co nejtěsnější splynutí se stále ještě relativně neporušenou přírodou, odpočívat i aktivně načerpat nové síly, to vše si klade za cíl Barborská cesta, kterou letos v květnu v Banskobyst-

rickém kraji otevřelo občanské sdružení Terra Montanae. Cestu symbolizuje 29 zastavení v podobě dřevěných věží – přesně tolika let se dožila svatá Barbora, patronka horníků, podle níž dostala stezka jméno. Trasa v délce 188 kilometrů zčásti využí-

vá stávajících cyklostezek a pěších značených tras, vzájemně je propojuje, doplňuje informačními tabulemi, některé úseky jsou nové. Lze ji absolvovat v celku, po úsecích, nebo jenom její část, kterýmkoliv směrem, pro všechny je zajištěno potřebné zázemí.

Začátek v Banské Bystrici a Španej Dolině

Barborskou cestu začínáme symbolicky v banskobystrickém hradním komplexu Barbakan v kapli sv. Barbory u unikátního, deset metrů vysokého oltáře, jehož autorem je slavný Mistr Pavel z Levoči. Trasa vede přes městskou část zvanou Jakub s nejstarším kostelem na Slovensku a kdysi i s funkčním vodním hamrem dál do Španej Doliny. V kopcích kolem se až do roku 1888 těžila měděná ruda, díky níž Banská Bystrica bohatla. Zašlou slávu rázovitě hornického městečka na příkrém svahu připomíná již jen opevněný gotický kostel, k němuž vede kryté dřevěné schodiště, renesanční stavba klopačky, svolávající po šest set roků horníky do práce, a malé muzeum s ukázkami paličkování krajkářství, které živilo hornické rodiny, když těžba začala upadat. Špania Dolina se proslavila též výrobou měděného a cínového nádobí. I když nedostatek pracovních příležitostí městečko částečně vylidnil, do skanzenu má daleko. Na návsi se příležitostně konají koncerty, vystupují folkové soubory a pravidelně se otevírají vrata vyřezávaného hornického orloje, za nimiž defiluje průvod dřevěných horníků.

Zajímavosti Starých Hor a Harmance

Staré Hory a okolí, kde se kromě měděné těžila hlavně stříbrná ruda, se považují za

nejstarší báňskou část zdejšího kraje. Hornické rodiny žily zbožným životem, chodily pro léčivou vodu k vyhlášenému prameni Studnička, pečovaly o místní poutní kostel Panny Marie, jenž papež Jan Pavel II. povýšil v roce 1990 na baziliku Minor. Místní ženy i ženy ze sousedního Harmance vyráběly nádherné krajky, o kterých se vědělo po celém Rakousko-Uhersku. Později, když těžba skončila, našla řada horníků práci v harmancecké manufaktuře na výrobu papíru. Zdejší přírodu zkrášluje Harmancecké jeskyně s bohatou krápníkovou výzdobou z bílého měkkého sintru. A v nedaleké Rakytové dolině poblíž Dolního Harmance dodnes opatrují jedinečnou památku – poslední zachovaný a stále funkční vodní žlab dlouhý 2450 metrů. V 19. století se v něm na jaře při dostatku vody plavilo dřevo z nepřístupných terénů.

Víte, co je štiarc?

Poblíž kostelíka svatého Jana ve vesnici Krahule, obklopené nádhernými Krem-

nickými vrchy, stojí kámen, označující geografický střed Evropy. Je nejlépe přístupný z obce Kremnické Baně a vede od něho červená turistická značka až do nejvyšší části vrchů, na horu Skalku. Na společné stavbě kostela se kdysi dohodlo šest nejbližších vesnic, kterým svatostánek chyběl. Patří k Barborské cestě stejně jako Gergelyho tunel na hřebeni, vybudovaný již ve 14. století, aby zkrátil cestu mezi Kremnicí a Banskou Bystricí, tedy mezi místy, kde se rudy nacházely a kde se zpracovávaly.

I obec Kordíky na úpatí Kremnických vrchů je zajímavá. Původně si místní našli obživu pálením dřevěného uhlí, pastevectvím nebo výrobou různých dřevěných pomůcek do kuchyně. Tady můžete vyzkoušet štiarc, tradiční jídlo, které si brali horníci s sebou, když fárili do dolů. Základem je trhanec z bramborového těsta, který se míchá se škvarenou slaninou, přidává se i trochu brynzy nebo másla.

Výstava UNESCO v létě na hradě Krivoklát

Tradičně vás zveme na putovní výstavu fotografií Poznej světové dědictví UNESCO, která je k vidění přes léto v prostorách bývalé pivovarské spilky na státním hradě Krivoklát. Představí památky Švýcarska, rakouského Salcburku, Tuniska a řady zemí jihovýchodní Asie. Slovenské památky UNESCO uvidí návštěvníci v září v Plzni, v E-Centru, Guldenerova 17. Součástí výstavy, která je přístupná zdarma, jsou i bohatě vybavené informační materiály o vystavených zemích. Výstavy probíhají pod záštitou České komise pro UNESCO. Harmonogram výstav najdete na: www.unesco-mediain.cz.

Na trase Barborské cesty patří pod ochranu UNESCO také unikátní dřevěný evangelický kostelík v Hronseku

Královská pokladnice Kremnica

Na začátku všeho bylo zlato, kterého v podzemí sedmi kopců obklopujících kremnickou kotlinu bylo přebíhatě. Staré báňské knihy prozradily, že se ho vytěžilo kolem 400 kg ročně, a když k tomu připočítáme 50 tun banskoštiavnického stříbra,

pochopíme, proč byl kraj mezi Sitnem a Flochovou nazýván královskou pokladnicí. Roku 1328 povýšil král Robert z Anjou Kremnici na svobodné královské město se stejnými právy, jakých se dostalo naší Kutné Hoře.

Po těžbě zlata v Kremnickém pohoří, která probíhala nepřetržitě 676 let až do roku 2000, zůstalo v Kremnici mnoho technických památek.

Do způsobu historické těžby dává nahlédnout šachta Ferdinand se strojovnou a podzemní elektrárnou, zchoval se systém tří dědičných štol k odvodňování dolů a především udivuje mincovna, v níž se razily zlaté florény, známé jako dukáty. Pro vysokou ryzost zlata platily za nejtvrší měnu ve střední Evropě, nejvíce se jich vyrobilo za Marie Terezie. Za celou historii

existence mincovny bylo vyraženo téměř 22 milionů dukátů, jejichž cena by se dnes blížila miliardě dolarů!

Kolem zřícenin na parenici ve Sklených Teplicích

Zříceniny strážního hradu Šášov na levém břehu Hronu, jednoho z prvních zděných hradů na Slovensku z poloviny 13. století, skýtají velmi pěkné výhledy na celé okolí. Nacházejí se v Šášovském Podhradí na okraji Štiavnických vrchů, jen pět kilometrů jihovýchodním směrem od centra Žiaru nad Hronem. Pod hradem vedla kdysi významná tzv. Matějova cesta, po které se dopravovaly kovy a ruda do Kremnice, a naopak z Kremnice do Vídně ražené mince.

Neméně zajímavé je i krátké zastavení u další rozlehlé zříceniny na soutoku Hronu a Slatiny, u Pustého hradu o rozloze přes sedm hektarů. Leží jen necelé 3 km jižně od Sklených Teplic, kde máme naplánovanou parenici. Pokud si někdo pod tímto názvem představuje sýry nebo nějaké sýrové hody, tentokrát se mýlí. Ve Sklených Teplicích, jedněch z nejstarších lázní na Slovensku, se tak říká

Ve městě a okolí se zachovalo mnoho báňsko-technických památek – šachty, stoly, těžní věže nebo klopačky. Dva kilometry od Banské Štiavnice, pod vodní nádrží Klinger, se nachází zajímavé Báňské muzeum v přírodě. Veřejnosti je zpřístupněna štola Bartolomej s ukázkami jedinečného báňského zařízení z druhé poloviny 19. a začátku 20. století. Návštěvníci mohou na devadesát minut sfárat do podzemí a zažít autentické pocity tehdejších horníků. Zpřístupněná je i šachta Ondrej z konce 17. století v hloubce 433 metry, která je zároveň jakýmsi podzemním skanzenem.

Nedostatek vody ve Štiavnickém pohoří řešili báňští inženýři v 18. století budováním důmyslného vodohospodářského systému, který nemá v Evropě obdoby. Ze srážkové vody a drobných přítoků vytvořili umělé vodní nádrže, tajchy, a vodu využívali v dolech k pohánění různých strojů při těžbě a odvodňování. Dnes slouží tajchy k rekreaci, oblíbené je zvláště jedenáctihektarové Počúvadlo nebo nejvýše položené Ottergrundské jezero (939 m n. m.) na východním svahu Paradajsu. Nádhernou přírodou kolem nich vedou pěší i cyklistické stezky.

Banská Štiavnica se jako jedinečné centrum hornictví dostala na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO roku 1993.

Okruh cesty se uzavírá

Jedno z důležitých zastavení na Barborské cestě patří Hronseku na levém břehu řeky Hronu, který leží asi deset kilometrů jižně od Banské Bystrice. Místní evangelický artikulární kostel z roku 1726 je součástí souboru osmi unikátních slovenských dřevěných sakrálních staveb karpatského oblouku, podobné se nacházejí i na území Polska a Ukrajiny, a jsou rovněž zapsány do prestižního seznamu UNESCO.

Kdo miluje panenskou přírodu, netknuté lesy a louky, neměl by vynechat prales Badín ve Zvolenské kotlině, jen kousek od Hronseku. Je od roku 1993 národní přírodní rezervací, v níž dominuje buk lesní a jedle bělokorá.

V centru Banské Bystrice Barborská cesta začala a tam i končí. Z několika zbylých zastávek připomenu Vlkovú s renesančním zámčkem ze 17. století a Vartovku zřízenou v polovině 16. století na obranu báňských míst. Zatímco v minulosti měla varovat před případným pohybem nepřítelů, dnes slouží jako hvězdárna a návštěvníkům se odtud naskýtají překrásné výhledy do krajiny. Zastavením na kalvárii na kopci Urpín nad Banskou Bystricí s kostelem Povýšení svatého Kříže, novostavbou kláštera a přenádherou alejí staletých stromů, mezi nimiž převažují hlavně lípy velkolisté, vstoupila cesta do finále. Načasujete-li si zároveň sto osmaosmdesát kilometrů okruhu Barborské cesty na dobu, kdy lípy kvetou, budete si připadat jako v ráji.

Díky výnosné těžbě stříbrné rudy vznikaly v Banské Štiavnici i nákladné stavby jako tento Nový zámek

relaxaci v přírodní jeskyni. Její stěny pokrývají skutečné krápníky, jezírko uvnitř plní vyvěrající termální voda, vzduch prosycený párou z minerální vody působí příznivě na dýchací cesty. A i když je koupel omezena maximálně na dvacet minut, neboť teplota vody je 42 stupňů, přináší unavenému tělu velkou úlevu.

Stříbrná Banská Štiavnica

První kolonisté znali dovedností hornického cechu sem přišli z Tyrolska a Saska už ve 13. století. Jejich přičiněním a díky bohatým ložiskům se z oblasti stalo největší centrum těžby drahých kovů tehdejší střední Evropy. Historické Banské Štiavnici patří dokonce některá prvenství – první na světě využili místní při těžbě stříbrný prach (1627) a první se díky Marii Terezii mohli pochlubit báňskou akademií, vůbec první technickou univerzitou světa.

Banská Štiavnica je od roku 1993 součástí světového dědictví UNESCO

Artikulární kostelík v Hronseku zapsaný na Seznam světového dědictví UNESCO je stále funkční a přístupný veřejnosti

Užitečné kontakty

www.slovakia.travel
www.unesco-media.in.cz
www.barborskacesta.com
www.terramontanae.sk